

דו"ח פעילות לשנת 2000

תוכן העניינים :

ע' 2	נתונים כלליים על הפעילות
ע' 3	תושבות בירושלים ובגדה
ע' 6	אלימות כוחות הבטחון כלפי פלסטינים
ע' 9	חופש התנועה
ע' 12	זכויות כלואים
ע' 17	כבוד המת
ע' 19	דיווח ארגוני

טבלת תלויות שנתקבלו במוקד במהלך התקופה 1.1.00-31.12.00 עפ"י נושאים :

הנושא	מספר הפניות	% מסך הפניות ב-2000	% מסך הפניות ב-1999 כולה
תושבות	34	3.8	8.8
תנאי מעצר ואלימות במעצר	18	2	0.7
איתורים	*589	65.5	63
נעדרים	---	---	---
ביקור משפחות בכלא	4	0.5	0.8
אלימות ונזק לרכוש	37	4.1	3.5
אישורי יציאה	102	11.3	10.6
כניסה מירדן לגדה	4	0.5	1.0
כניסה מישראל לעזה	43	4.8	1.7
כניסה מהשטחים לישראל	47	5.2	9.0
מוות	1	0.1	0.1
פקדונות	2	0.2	0.1
אחר	18	2	0.7
סה"כ	899	100%	100%

• בפועל היה מספר האיתורים גבוה האופן ניכר מהמצוין בטבלה, שכן נוספו למאגר הממוחשב רק מי שטרם נרשמו בו בעבר. בשל העיכוב הקשה בבניית מערכת המיחשוב החדשה ואיננו יכולים להגיע למספר הכולל של מי שאותרו על ידינו בשנת 2000.

מבוא

בסוף חודש ספטמבר התפוצץ תהליך ה"שלוש" בפני כולנו. ההפרות הנמשכות של זכויות האדם בשטחים היו בוודאי חלק מחומר הנפץ שהוליד את אינתיפאדת אל אקצא. תושבי השטחים לא חשו שהתהליך המדיני משפר את חייהם: השטחים חולקו למובלעות וחופש התנועה של תושביהם הוגבל; ירושלים המשיכה להיות מחוץ לתחום לפלסטינים מהגדה ומעזה; מהאסירים הבטחוניים, הכלואים כולם בבתי כלא בישראל, נמנעו זכויות יסוד, כגון ביקורי משפחות; הפקעות האדמה נמשכו, ההתנחלויות התרחבו וחיילי צה"ל, משמר הגבול והמתנחלים המשיכו לשלוט בשטחים ביד רמה, ולרוע מוות, כאב, פגיעות והרס.

עם פרוץ האינתיפאדה החדשה נקט צה"ל באמצעים חריפים לדיכוי. השימוש האינטנסיבי בתחמושת חיה ובכדורי מתכת מצופים גומי, הביא, כידוע, למאות הרוגים פלסטינים ואלפי פצועים, ביניהם ילדים רבים. ערים ועיירות הופצצו וטווחו בירי, אנשים המבוקשים על-ידי ישראל "חוסלו" – לעתים גם תוך פגיעה באחרים. לחשיפה תקשורתית פחותה זכו פעולות הענישה הקולקטיביות שנקטה ישראל ברחבי הגדה והרצועה: מטעים וכרמי זיתים נעקרו ובתים נהרסו; ערים וכפרים הושמו במצור (הקרוי עתה "כתר"), ודרכים ראשיות וצדדיות נחסמו בסוללות עפר וקוביות ביטון; שכונות וכפרים הושמו בעוצר מתמשך; בתי-ספר נסגרו או נתפסו על-ידי הצבא; כפריים שביקשו למסוק את זיתיהם לא הורשו להגיע לאדמותיהם. הסגר המוחלט הפסיק לא רק את תנועת הפועלים המתפרנסים בישראל ואת מעבר הסחורות, אלא גם ביקורי משפחות בכלא וכניסתן של נשים, הנשואות לתושבי הרצועה, לעזה.

בתוך כל אלו ניסה המוקד להמשיך ולטפל בענייני השגרה, התלויים ועומדים ותובעים התייחסות, לצד הבעת עמדה ברורה בנוגע לגל מעשי הדיכוי החדש ואיתור תחומים בהם אפשרית התערבות יעילה להגנה על זכויות האדם. כך, לצד המשך הטיפול בבקשות לאיחוד משפחות ובתביעות פיצויים של נפגעי האינתיפאדה הקודמת, עתרנו לבג"צ כנגד העוצר בחברון, הסדרנו את המשך שהייתן של נשים ירושלמיות בעזה למרות הסגר, והגשנו תלויות על שורה של מעשי אלימות של חיילים ומתנחלים, שהתרחשו בעיצומם של ימים אלה. בשורה של מודעות ומכתבים לעיתונות גינינו את השימוש המופרז בכוח ואת הניסיון להסתיר את היקף הפגיעה בילדים על-ידי שינוי ההגדרה ילד מיהו.

תושבות בירושלים

אינתיפאדת אל-אקצא המחישה שוב, אם היה צורך בכך, את המרכזיות של בעיית מזרח ירושלים בסכסוך הישראלי-פלסטיני. במאבקים הפוליטיים, וגם במסגרת המשא ומתן, נתפסת מזרח ירושלים בראש ובראשונה כסמל לאומי ודתי של שני העמים. אולם לצד מזרח ירושלים זו, קיימת גם מזרח ירושלים אחרת, שחיים בה בני-אדם, ושמאתאפיינת בצפיפות, עוני ומצוקה. מאנשים אלו נגבה מחיר כבד בשל מאמציה של ישראל לחזק את אחיזתה במזרח ירושלים. חיי היום-יום של תושבי מזרח ירושלים מוכתבים על-ידי המציאות של הכיבוש הישראלי. ישראל ממשיכה לראות במזרח ירושלים חלק בלתי נפרד משטחה הריבוני ולא שטח כבוש, כפי שהיא על-פי הדין הבינלאומי. מדיניות ישראל במזרח העיר ממשיכה להיות מכוונת לחיזוק השליטה הישראלית בשטח המסופח, תוך דחיקת רגליהם של התושבים הפלסטינים. הרשויות רותמות למטרה פוליטית-דמוגרפית זו את חוקי התכנון והבנייה, את חוקי הביטחון הסוציאלי, את החוקים הנוגעים לתושבות ולאזרחות ואת ההקצאות התקציביות לפיתוח תשתיות, חינוך, תרבות ושירותים עירוניים. את המחיר משלמות משפחות, המוצאות עצמן בהתמודדות יום-יומית מול מערכות אטומות ומנוכרות, שיעודן המקורי אמור היה לשרת את האזרח. במקום להעניק שירותים ראויים לאוכלוסייה, הופכות הרשויות את חייהן של המשפחות הפלסטיניות לבלתי נסבלים. בחודשים האחרונים, גם אותם שירותים שניתנו על-ידי המוסד לביטוח לאומי נעשו כמעט בלתי-נגישים, לאחר שסניפי המוסד במזרח ירושלים נסגרו לפרקי זמן ממושכים ביותר, בשל שביתות ועיצומים ולאחר רצח המאבטחים של המוסד במזרח העיר.

ההתפתחות החשובה ביותר השנה היא ביטול מדיניות הפקעת תעודות הזהות, שמשרד הפנים נקט בה מאז שנת 1995, ושהייתה ההיבט הבולט ביותר של מדיניות הטרנספר השקט. את ההישג הזה ניתן לזקוף לפרופיל הבינלאומי הגבוה לו זכתה המחאה נגד מדיניות זו, יחד עם העבודה הנמרצת של ארגונים לזכויות אדם והעתירות העקרוניות שהגיש המוקד לבג"צ, מדיניות הצומוד של הפלסטינים והאוזן הקשבת של שר הפנים (עד ראשית השנה), מר שרנסקי. בתשובה לעתירה של המוקד להגנת הפרט וארגונים נוספים כנגד מדיניות הטרנספר השקט, הודיע שר הפנים דאז, מר שרנסקי, בחודש מרץ 2000, על מדיניות חדשה של המשרד בנושא: משרד הפנים לא ימשיך להפקיע את תושבותם של תושבי מזרח ירושלים שהעתיקו את מרכז חייהם לחו"ל או לשטחים, ובלבד שלא איבדו את זכותם לשוב לישראל לאחר שתוקף מסמך הנסיעה שבידיהם פקע בעודם בחו"ל. בנוסף, קבע שרנסקי, כי שאלת תושבותם של קטינים תיבחן רק מיום שהיו לבגירים, ולא תילקח בחשבון התקופה שקדמה ליום בגירותם. מי שתושבותו נשללה בעקבות שינוי המדיניות בשנת 1995, לא יהיה זכאי אוטומטית להשבתה: רק מי שיוכיח מגורים בישראל משך שנתיים רצופות, יוכל לקבל מחדש את מעמד התושבות.

אשר למי שרכשו מעמד של תושבות או אזרחות בארץ אחרת, הרי שאלה אינם נהנים מכל הסדר חדש ותושבותם תישלל.

בכך חזרו הכללים בדבר שלילת תושבות למה שהיה קיים עד לשנת 1995. המדיניות האכזרית והבלתי הוגנת של שלילת תושבותם של מי שעשו כל שנדרש בעבר כדי לשמור אותה - הופסקה. אולם מעמד התושבות של תושבי מזרח ירושלים נותר חלקי ושבירי, רחוק ממה שראוי להיות מעמדם של אנשים בערים. הם נותרו חשופים להתעמרויות מהתעמרויות שונות של משרד הפנים, ובנוסף, גם לשינויים הפוליטיים שיבואו בתקופה הקרובה עלול להיות משקל בעניין המדיניות כלפי תושבי מזרח ירושלים, לקולא או לחומרה.

בנוגע לטיפול של משרד הפנים בתושבי מזרח ירושלים, ניתן להצביע בשנת 2000 על מגמה זהירה של שיפור. מספר הפקידים המטפלים בבקשות גדל, וחלק מהפניות נענה בתוך זמן פחות ממושך מבעבר. החשיפה הציבורית הגבוהה - בארץ ובחו"ל - לה זכתה ההתעמרות של המשרד בתושבי העיר, עשתה את שלה. עם זאת, התחושה הכללית של שיפור באה על רקע האופי השערורייתי של הטיפול בשנים קודמות, ואין להפריז בה. גם היום תושב מזרח ירושלים המבקש להגיש בקשה בלשכה, צריך להמתין שעות ארוכות בשמש הקופחת (או בגשם) ברחוב בו נמצאת הלשכה, ומוטב שיתפוס את מקומו בתור כבר בשעות הקטנות שלפנות בוקר. פקידי הלשכה ממשיכים בדרישות דרקוניות למסמכים בדבר מרכז חיים בירושלים, ומדי פעם בפעם הם מרחיבים את דרישותיהם ב"המצאות" חדשות. כך, למשל, אין די היום בהצגת כרטיסי חבר בקופת-חולים או מסמכים בדבר טיפולים רפואיים בירושלים, והפקידים דורשים תדפיס עדכני מקופת החולים שיעיד על זכאות לטיפול. מי שאינו עובד (או שעובד ללא תלוש משכורת ואינו יכול להציג מסמך בדבר עבודתו) נדרש להגיש תצהיר, מאושר ע"י עו"ד או בית-משפט, בדבר מקורות פרנסתו. העתקים מצולמים של מסמכים הנשלחים בדואר ע"י המוקד למשרד הפנים, מחויבים באישור לפיו הם "מתאימים למקור" אחרת לא יתקבלו - ואלה רק חלק מהחידושים. תושבים רבים אינם יכולים לממש את

זכויותיהם אלא בסיועו של עו"ד פרטי – עניין הכרוך בתשלומים גבוהים – או בסיוע של ארגונים לזכויות אדם הקורסים תחת העול.

לצד משרד הפנים, ממשיכה הפגיעה בזכויות הסוציאליות של תושבי מזרח ירושלים מצד המוסד לביטוח לאומי. גם כאן נדרשת עבודה אינטנסיבית של ארגונים ושל עורכי-דין כדי להביא ליישום בשטח של החלטות שנקבעו בבתי-המשפט. כך, למשל, נקבע במסגרת עתירה לבג"צ, שאין להוציא תושבים מרשימת הזכאים לשירותים לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, מבלי שתימסר להם קודם לכן הודעה בכתב על הכוונה לעשות כן, ומבלי שתינתן להם זכות שימוע קודם לגריעתם מהרשימה. במספר מקרים היתה נחוצה התערבות של המוקד על מנת להחזיר לרשימת המבוטחים אנשים שנגרעו ממנה, ללא קיום נהלים אלו.

עתירה אחרת לבג"צ, של המוקד, יחד עם עמותת רופאים לזכויות אדם והאגודה לזכויות האזרח, עניינה ביטוחם בביטוח בריאות של ילדים, שאחד מהוריהם תושב ירושלים וחבר קופת-חולים, וההורה האחר אינו מבוטח. בעבר הותנה ביטוחם של ילדים אלו בביצוע חקירה על-ידי המוסד לביטוח לאומי, כשהתוצאה היתה שבתקופה קריטית לחייהם, לעתים עד גיל שנה ויותר, לא זכו הילדים לשירותים רפואיים בסיסיים (למעט שירותי טיפת חלב וטיפולים פרטיים במימון ההורים). המוסד לביטוח לאומי קיבל את עמדת ארגוני זכויות האדם, שילדים אלו זכאים ע"פ החוק לביטוח בריאות מיום לידתם, אך קבע פרוצדורה מקשה, שחייבה את האם להתייצב בסניף המוסד לביטוח לאומי, מיד לאחר שילדה, למילוי טפסים. התור במוסד לביטוח לאומי, השירות הניתן על ידי פקידי והשביתות החוזרות ונשנות שם, אינם שונים בהרבה מאלו שבמשרד הפנים. בדיון בבית-המשפט בחודש דצמבר, הביעו גם שופטי בית-המשפט העליון את עמדתם, שאין סיבה שהפרוצדורות לא יבוצעו בבית-החולים יחד עם מילוי הודעת הלידה.

אין כמו מספר מקרים קונקרטיים כדי להמחיש את המכשולים הבירוקרטיים שמציבות הרשויות בפני פלסטינים המבקשים לנהל אורח חיים תקין בעירם.

נ"א: החזרת תושבות

נ"א נישאה בשנת 1982 לבן-דודה, פלסטיני בעל נתינות ירדנית. לאור מדיניות משרד הפנים באותה תקופה, שלא אפשרה איחוד משפחות לנשים ממזרח ירושלים שנישאו לתושבי-חוץ, נאלצה המשפחה להתגורר בעמאן. נ"א הקפידה לשמור על תושבותה בירושלים, ביקרה בעיר כמעט בכל שנה ושמרה על תוקף כרטיס היוצא שלה (לתושבי מזרח ירושלים אין דרכון. הם יוצאים את הגבול בכרטיס יוצא, המוגבל לשלוש שנים). בשנת 1997 התגרשה נ"א, וחזרה לירושלים עם ילדיה. על-מנת שתוכל לקבל תמיכה מהביטוח הלאומי כגרושה, ביקשה נ"א לשנות את הסטטוס האישי בתעודת הזהות שלה. זו היתה ההזדמנות שניצל משרד הפנים על-מנת לתפוס את תעודת הזהות ולהודיע לנ"א כי תושבותה פקעה בשל העברת מרכז חייה לירדן משך תקופת הנישואין.

נ"א נשארה להתגורר בירושלים עם שבעת ילדיה – כשכולם חסרי מעמד. באין מקום אחר מצטופפים נ"א וילדיה יחד עם בני משפחה אחרים בבית הישן של המשפחה בעיר העתיקה. בסה"כ גרות בדירה בת ה-35 מ"ר שש-עשרה נפשות. בהיעדר מעמד בישראל, לא קיבלה נ"א קצבאות מהביטוח הלאומי, והיא וילדיה לא זכו בביטוח בריאות. המשפחה כולה חיה בעוני מרוד.

שישה חודשים נדרשו למשרד הפנים על-מנת להחליט להשיב לנ"א את תושבותה, חודשים בהם שבה הלשכה ודרשה מהמוקד לשלוח אליה מסמכים שונים ומשונים. כך, למשל, דרשה הלשכה תעודות לימודים לגבי התינוק בן השנתיים והסברים לגבי העובדה ששניים מהילדים נשארו כיתה. אחר-כך דרשה הלשכה אישור לגבי המועד בו החלו ילדי המשפחה לקבל טיפול רפואי בירושלים. דרישה אחרת היתה שכל העתקי המסמכים ייחתמו כמתאימים למקור. לבסוף התעקשה הלשכה על קבלת חשבונות הבית משנת 1996, וזאת על-מנת לבחון אם בעקבות שובה של נ"א לירושלים עלתה צריכת המים והחשמל של המשפחה (!). כל זאת, כאשר ע"פ רישומי הכניסות והיציאות מהארץ של נ"א, ידעו במשרד הפנים שהיא נמצאת בארץ, ולאחר שנשלחו ללשכה אישורים בדבר לימודי הילדים כאן, טיפולים רפואיים בירושלים, תצהירים בדבר מגורי האישה וילדיה בעיר וחשבונות וחוזי שכירות ע"ש בני המשפחה. רק קרוב לחודשיים לאחר שנתמלאה דרישתה האחרונה של הלשכה (לחשבונות משנת 1996), נתבשר המוקד סוף-סוף על אישור החזרת התושבות של נ"א בהתאם למדיניות החדשה. עם החזרת תושבותה של נ"א, סביר היה להניח שגם ילדיה - שלא היו רשומים במרשם האוכלוסין - יירשמו בזריזות. אולם לא כך היה: רישום הילדים אמנם אושר (למעט בת אחת, מסיבה שעוד לא הובררה), אולם משרד הפנים דרש מנ"א תשלום אגרה גבוהה עבור הרישום: ילדים שנולדים מחוץ לישראל, רישומם טעון תשלום אגרה. לנ"א, החיה

בעוני משווע, אין אפשרות לשלם את האגרה הגבוהה, ובקשתנו לפטור אותה מתשלום מטופלת בקצב האטי האופייני למשרד. בינתיים הילדים אינם רשומים, על כל המשמעויות הקשות הכרוכות בכך.

יאסר אבו-חלף: שלילת תושבות וביטוח בריאות

יאסר אבו-חלף הוא נער ירושלמי, שלאחרונה מלאו לו 18 שנים. לפני למעלה משנתיים נתגלה אצל יאסר גידול ממאיר, והוא החל בטיפולים רפואיים בבית החולים הדסה עין-כרם ע"פ התחייבויות שניתנו לו מקופת החולים. כשבעה חודשים לאחר תחילת הטיפול, הפסיקה קופת-החולים - ללא התראה מוקדמת - את מתן ההתחייבויות: המוסד לביטוח לאומי הסיר את המשפחה מקובץ המבוטחים לפי חוק ביטוח בריאות, בשל מגוריה בקלנדיה שבפרוורי ירושלים. הטיפולים החיוניים ביאסר הופסקו. ישועה ראשונה הצליח המוקד להביא ליאסר באמצעות העיתונות: בינואר 1999 פרסם גדעון לוי את מקרהו של יאסר בטורו "אזור הדמדומים" ב"הארץ". ההדים שעוררה הכתבה הביאו שורה של אזרחים לסייע כספית למימון הטיפולים ביאסר. גם בית החולים הדסה חידש את הטיפולים בנער - חלקית על-חשבון בית-החולים וחלקית על-חשבון המשפחה. במקביל עקרה המשפחה מביתה בקלנדיה וחזרה לגבולות ירושלים, לבית בשכונת עיסוויה. הדבר לא הועיל: בסוף חודש ינואר 1999 הודיע משרד הפנים למשפחה על כוונתו לשלול את תושבותם, בשל העברת מרכז חייהם משך שנים לקלנדיה. הביטוח הלאומי, מצדו, סירב לחקור את מקום מגוריה של המשפחה, על מנת לשקול מחדש את ביטוחה.

החלטת משרד הפנים לשלול את תושבותם של בני-משפחת אבו-חלף עמדה כבר אז בניגוד למדיניות המוצהרת, לפיה חיים בפרברי ירושלים, כאשר נשמרת זיקה לעיר, לא תביא לשלילת התושבות. המוקד להגנת הפרט הגיש ערר על ההחלטה בדבר שלילת התושבות במשרד הפנים, ומשהערר לא נענה, פנה גם לפרקליטות המדינה, בבקשה להתערבותה. במקביל ניהל המוקד התכתבות אינטנסיבית עם המוסד לביטוח לאומי. הדחיפות שבמקרה לא הועילה לזירוז ההליכים - לא במשרד הפנים, לא בפרקליטות ולא במוסד לביטוח לאומי. הסכנה לחיי אדם לא הועילה להמרצת הטיפול. רק משעתר המוקד להגנת הפרט לבג"צ, בראשית חודש יולי 2000, נתגלה שבעת הצורך יודעות הרשויות לפעול בזריזות ראויה. בתוך ארבעה ימים קיים המוסד לביטוח לאומי חקירה. יאסר ומשפחתו נמצאו בביתם בעיסאווייה. המוסד הכיר בבני המשפחה כתושבים, והחזיר אותם לקובץ ביטוח בריאות. בינתיים גם הנפיק משרד הפנים תעודת זהות חדשה ליאסר.

לעתירה בעניינו של יאסר אבו-חלף היתה גם תוצאה נלווה בעלת ערך כללי: המוסד לביטוח לאומי הודיע בכתב, כי לא יופסקו עוד טיפולים מצילי חיים מסיבות הנוגעות לבדיקת תושבות.

בני הזוג אפגאני: איחוד משפחות, ביטוח בריאות וביטוח לאומי

בקשתם של בני הזוג אפגאני לאיחוד משפחות הוגשה בשנת 1994, לפני שש שנים. תחילה נדחתה הבקשה ע"י משרד הפנים מטעמים "בטחוניים" ו"פליליים". בעקבות עתירה לבג"צ הסירו שירות הביטוח הכללי והמשטרה את התנגדותיהם לאישור הבקשה. אולם בכך טרם נסללה הדרך לאישור הבקשה: כעת טענה פרקליטות המדינה, כי מרכז חיי המשפחה בירושלים לא הוכח. 79 מסמכים, במשקל כולל של 400 גרם, נדרשו כדי לעשות את המלאכה: חוזי שכירות, חשבונות, אישורים רפואיים, תעודות בתי-ספר ועוד. נפח הוכחות מעין זה, אגב, אינו חריג כתמיכה לבקשות שונות של תושבי מזרח ירושלים. ב-16.3.00 הודיעה הפרקליטות על אישור הבקשה לאיחוד משפחות ועל הסכמה לרישום ילדיהם של בני הזוג במרשם האוכלוסין הישראלי. משמעות אישור הבקשה לאיחוד משפחות היא, שמר אפגאני שולב ב"הסדר המדורג" לבדיקת זכאות לאיחוד משפחות, ובשנת 2005, אחת-עשרה שנים לאחר הגשת הבקשה, ייתכן שיזכה לתעודת זהות ישראלית.

אולם בכך לא תמו תלאותיהם של בני-הזוג. פרקליטות המדינה אמנם שוכנעה בעניין מרכז חיי המשפחה בירושלים, אולם ההוכחות הנרחבות לא עשו רושם על המוסד לביטוח לאומי. זה עומד על כך שחקירותיו העלו שהמשפחה אינה גרה בעיר. בירור עם המוסד העלה, שלא ברור מחומר החקירה אם חוקר המוסד לביטוח לאומי חיפש את בני הזוג בכתובתם, או שמא באופן כללי בשכונת בית-חנינא. למרות זאת, מסרב המוסד לקיים חקירה חוזרת. בינתיים, בחודש אפריל 2000, כחודש לאחר אישור הבקשה לאיחוד משפחות, נתבשרה בת הזוג בקופת החולים ששמה הוסר מהמחשב ולפיכך אינה זכאית, כמו גם ילדיה, לטיפולים במסגרת חוק הבריאות הממלכתי. על-פי פסיקת בג"צ אין לגרוע תושבים מקובץ הזכאים לביטוח בריאות ללא התראה ומתן זכות

שימוע. נדרשה, לפיכך, פנייה לפרקליטות המדינה על-מנת לחדש את חברותם של האישה והילדים בקופת-חולים.

תושבות בגדה

נושא התושבות בגדה ממשיך ליפול בין הכסאות של התהליך המדיני. אישורים לבקשות לאיחוד משפחות ממשיכים להינתן אך ורק במסגרת מכסות צרות, או למי ששייכים ל"אוכלוסיית הבג"צ הראשונה" (קבוצה של בני-זוג של תושבי השטחים, ששהייתם בשטחים עוגנה בהסכמות שהתגבשו בבג"צ בשנת 1992, בעקבות עתירות שהגיש אז המוקד להגנת הפרט). הטיפול בבקשות לאיחוד משפחות אורך חודשים רבים, ויותר משנה, וזאת לזכאים לכך מתוקף הסכמי הבג"צ.

נושאי תושבות אחרים אינם זוכים לשום פתרון. כך, למשל, עניינו של ד"ר חאזם נצאצרה. ד"ר נצאצרה, תושב בית פוריק שבנפת שכם, יצא לברה"מ בשנת 1980 ללימודים. הוא שב לגדה בשנת 1993, לאחר תום לימודיו. בינתיים פקע תוקפו של "כרטיס היוצא" שעמו יצא את השטחים. באותה שנה עתר המוקד להגנת הפרט לבג"צ בשמו של נצאצרה, בבקשה שעניינו יועלה בפני "ועדת מאחרים" בעודו מצוי בשטחים, ושהנהלים בפני הוועדה יהיו הוגנים, ויאפשרו ייצוג והופעה בפני הוועדה. "ועדת מאחרים" היא ועדה שפעלה בשטחים כוועדה מייעצת, להכריע אם אנשים שתוקף כרטיס היוצא שלהם פג בעודם בחו"ל, לא העבירו את מרכז חייהם לחו"ל, אלא נותרו תושבים, ורשאים לחזור ולהתגורר כאן. בעוד העתירה תלויה ועומדת בפני בית-המשפט ובקשה מסודרת הוגשה לוועדה – נחתמו הסכמי אוסלו. כעת, טענה המדינה, הועברה הסמכות בעניין מרשם האוכלוסין לידי הפלסטינים, ולפיכך ישראל אינה יכולה לפתור את בעייתו של נצאצרה. אלא שלפלסטינים אין סמכות, על-פי ההסכמים, לאשר את תושבותו של אדם ללא הסכמה ישראלית... ועדה משותפת שאמורה לדון במקרים כשל נצאצרה מתכנסת לעתים נדירות, ודיוניה נוגעים רק למי שיצאו את השטחים לכל המוקדם בשנת 1986, גם זאת כמובן על פי תכתיב ישראלי.

בחודש דצמבר הגיע עניינו של נצאצרה לדיון בפני בג"צ. שופטי בג"צ דחו את העתירה וקבעו כי "תרופתו [של נצאצרה] היא בפנייה לרשות הפלסטינית." למעשה, נותר נצאצרה ללא תרופה, שכן המפתח להסדרת מעמדו ממשיך להיות מוחזק בידי ישראל, וזו אינה מוכנה שהוא יזכה למעמד של תושב במולדתו.

אלימות כוחות הבטחון כנגד פלסטינים

התמונות האלימות של החודשים האחרונים מחזירות אותנו אל ימי האינתיפאדה הראשונה, אז נוסד המוקד – כקו חירום לנפגעי אלימות. אולם הזינוק בהיקף הנפגעים בשטח לא בא לידי ביטוי בהיקף מספר התלונות שהגיעו למוקד. אפשר לזקוף זאת לגישה הרואה את הפגיעות מידי צה"ל כחלק מקורבן קולקטיבי או התגייסות קולקטיבית למאבק, ולא כנושא לתלונה פרטנית. לאיש גם אין היום צפיות רשויות אכיפת החוק של ישראל ינקטו צעדים של ממש על מנת לחקור חיילים, שוטרים או מתנחלים ולעשות צדק. ואכן, מסר לאחרונה דובר צה"ל כי הרשויות פתחו בחקירת אירוע אלימות אחד בלבד (!) מאז החלה האינתיפאדה הנוכחית, בשלהי ספטמבר 2000. אולם אין זאת אומרת שידינו ריקות מעבודה. בין התלונות שהתקבלו בחודשים האחרונים תלונות על אלימות משטרתית קשה במזרח ירושלים - ברחוב ובמהלך מעצרים ליליים; תלונות על החרמת תעודות זהות בידי שוטרים; תלונה על ירי מאסיבי שהחריב מרפאת עיניים בבאב אל-זאווייה בחברון, ותלונה של משפחה מבית-אומר, שהצבא מחזיק מזה שנים עמדת תצפית על גג ביתה, על התעללות והתנכלויות בלתי פוסקות מצד החיילים. במשך למעלה משבועיים לא חדלנו מלפנות לגורמים בפרקליטות הצבאית, בלשכת היועץ המשפטי של הגדה המערבית ובחטיבה המרחבית, עד אשר פסקו ההתנכלויות.

לצד הטיפול בתלונות חדשות אנו ממשיכים גם בטיפול בתלונות קודמות. הלוא צריך לזכור, שגם לפני חודש ספטמבר היו חייהם, גופם ורכושם של הפלסטינים תושבי השטחים נתונים לשרירות לבם של חיילים, שוטרים ומתנחלים. האלימות, האינהרנטית למצבים של עימות וכיבוש, הסתייעה, גם בעיצומו של "התהליך המדיני", בלגיטימציה החברתית (בחוגים מסוימים) של אלימות כלפי פלסטינים, באזלת היד של רשויות אכיפת החוק וביחס הסלחני של בתי-המשפט. המוקד להגנת הפרט המשיך לסייע לפלסטינים להעביר את תלונותיהם לרשויות ולעקוב אחר הטיפול בהן. תביעות הפיצויים שהמוקד מגיש לבתי המשפט בישראל, מיועדות לעשות צדק עם הקורבנות, לחייב את הרשויות ל-accountability וליצור הרתעה מפני מקרי אלימות נוספים.

הרשעה ו-הרתעה?

בחודש אפריל 1999 נתגלה מקרה של התעללות קשה של שוטר מג"ב בשלושה נערים פלסטינים תושבי השטחים, שהשוטר הוביל במשאית מבית מעצר אחד למשנהו. השוטר היכה בנערים ובעט בהם, כפה עליהם לכופף את ראשיהם לכל אורך הנסיעה, והכריח אותם לשיר שירים בסגנון "חומוס פול, אני אוהב את משמר הגבול" ו"הנביא מוחמד על הזין, הנביא מוחמד בוא תמצוץ". הוא גם תבע מאחד הנערים לעשות בו מין אוראלי, ואף פתח את מכנסיו והוציא את אבר מינו. משהנער סירב, היכה אותו השוטר עוד.

הנערים, באופן אופייני, לא התלוננו על האירוע, עד אשר עורך-דינם, חאלד קוזמאר, שמע מהם את הפרטים לקראת הדיון בהארכת מעצרים. קוזמאר התלונן בפני בית-המשפט הצבאי, וזה הורה לחקור את התלונה. אולם חקירה משמעותית לא נתבצעה, עד אשר הנושא נחשף ע"י קוזמאר וע"י המוקד להגנת הפרט בעיתונות. מכאן ואילך זורז הטיפול, והשוטר – ערן נקאש – נעצר והועמד לדין. הסתבר, כי נקאש נחשד בעוד שני מקרים של התעללות בפלסטינים. במהלך המשפט סייע המוקד להגנת הפרט באיתור העדים הפלסטינים ובהבאתם לעדות.

בחודש ינואר 2000 הרשיעה השופטת רות אור מבית-המשפט המחוזי בירושלים את נקאש בתקיפה של קטינים שתחת אחריותו, תוך שימוש לרעה בכוח המשרה, ובמעשה מגונה. היא הסתפקה בגזירת 14 חודשי מאסר בפועל ו-15 חודשי מאסר על-תנאי על נקאש.

פרקליטות המדינה ערערה על קולת העונש לבית המשפט העליון, אשר הרשיע את נקאש גם בעבירה של התעללות בקטינים. בית-המשפט גם מתח ביקורת על קולת העונש שגזר בית-המשפט המחוזי והחמיר את גזר הדין לשלוש שנות מאסר. בפסק הדין מתייחסת השופטת בייניש להתנהגותם של שני שוטרים נוספים שהיו עדים להתנהגותו של נקאש, ואשר לא מנעו אותה, לא דיווחו עליה, ואף חיפו עליה לאחר מכן. דבריה מתייחסים גם לדברים שהשמיעו כמה מהעדים בבית-המשפט המחוזי, ושלפיהם האלימות כלפי חשודים והחיפוי על חברים ליחידה הם נורמות במשמר הגבול ובה"ל:

"...מעוררת דאגה רבה המחשבה, כי הנורמות המוסריות של אנשים צעירים שנכחו בעת הארוע התעוררו כדי כך, שלא היה בהם העוז והכוח לגרום למשיב לחדול ממעשיו, וזאת רק משום שהתייחסו אליו כוותיק ובכיר מהם. יתרה מזו, שני השוטרים אף לא היו מוכנים מלכתחילה לדווח על מעשי המשיב, שהיה חברים לצוות. מעדותם עולה, כי השניים חששו שמא יבולע להם אם ידווחו על המעשים.

"אין לקבל מצב בו התנהגות כשל המשיב תצטייר בעיני חבריו כנורמה מקובלת. מן הראוי שמערכת הפיקוד תבהיר לשוטרים שבשורותיה – ובדרך שאינה משתמעת לשתי פנים – את החובות המוטלות עליהם כשהם מופקדים על אנשים הסרים למרותם ונתונים במשמורתם, ואת תוצאות הפרתן של חובות אלה...".

דומה, שדברי השופטת לא הגיעו אל מי שאליהם כווננו. מספר מקרי האלימות בהם מטפל המוקד לא פחת. כך, למשל, כחודשיים בלבד לאחר פסק-דינה של בייניש, ב-9.6.2000, העלתה קבוצת חיילים את ס"א, צעיר בן 21 מהכפר בית-אומר, על גי"פ. החיילים לקחו את ס"א לחורשה בסמוך למחנה הפליטים בית-אומר, שם הפליא בו אחד החיילים את מכותיו. לבסוף השליכו החיילים את ס"א בשולי הדרך ליד צומת גוש עציון. בעת שהמוקד גבה את התלונה, שבועיים לאחר המקרה, עדיין הילך ס"א בקושי רב באמצעות קביים, והיה מטופל בתרופות נגד כאבים. יותר מחצי שנה לאחר מכן, טרם סיימה מצ"ח את חקירת התלונה.

התביעות האזרחיות

המקרה של אמין ג'ודה

ב-25.5.2000 קיבל בית-משפט השלום בירושלים (השופט יעקובי) את התביעה שהגיש המוקד להגנת הפרט בשם אמין ג'ודה כנגד שני שוטרי משמר הגבול ומדינת ישראל. עניינה של התביעה באירוע משנת 1992 בתחנה המרכזית בירושלים. שוטרות חיב"ה עיכבו את ג'ודה ואת חברו לעבודה לבדיקת תעודות זהות. שוטרי מג"ב שעברו במקום ביקשו לבדוק את תעודות הזהות גם

הם. ע"פ התרשמות השופט, בדיקה זו באה בניסיון להרשים את השוטרות. מאחר שחברו לעבודה של גיודה אינו דובר עברית, ניסה גיודה לסייע במענה לשאלות השוטרים. דבר זה הרגיז את השוטרים והם לקחו אותו לחדר מדרגות סמוך לנקודת המשטרה, ושם היכו בו. אחר-כך טפלו נגדו האשמת שווא, שכביכול תקף אותם וניסה לחטוף את נשקם. הם הביאו אותו למעצר. על-סמך תלונת השוטרים הוגש נגד גיודה כתב אישום, שבוטל מאוחר יותר. השוטרים עצמם הועמדו לדין בבית הדין המשמעתי של המשטרה, בפני דן יחיד, אשר קיבל את גרסתם וזיכה אותם. שופט בית-משפט השלום, לעומת זאת, לאחר ששמע את העדויות, קיבל את גרסתו של גיודה: "הרושם הברור שקיבלתי הוא של מקרה חמור ביותר, של שימוש לרעה בכוח ובסמכויות, באורח בלתי מרוסן... התנהגותם של הנתבעים פסולה היתה לאורך כל הדרך: הן בשלב הבדיקה הנוספת שערכו לתובע ולחברו, תוך הטחת דברים בתובע, הן בעצם קיום הליך העיכוב, והן באופן הברוטלי שבו ערכו אותו – גם בהמתנה המיותרת וגם בהכאת התובע במהלך אותו חיפוש. הנתבעים הוסיפו חטא על פשע בכך שכדי לחפות על עצמם ולהציג חזות מוצדקת לכל שעשו כלפי התובע, התלוננו כנגד התובע, באורח שלא הלם את הנסיבות האמיתיות, ובכך הביאו לכך שהתובע נעצר לשווא ל-48 שעות, ושהוגש נגדו כתב אישום, שלא היה מקום להגישו, ושלבסוף אכן בוטל."

השופט הטיל על הנתבעים פיצויים לגיודה בסך של 13,000 ₪, בגין עגמת הנפש שנגרמה לו, בתוספת הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד. המוקד הגיש ערעור על גובה הסכום, בטענה שהוא אינו משקף את חומרת האירוע ואת הערך שיש ליתן לזכויותיו של התובע לחירות ולשלמות גופו שנפגעו ע"י השוטרים. הערעור התקבל, ובית המשפט המחוזי פסק לאמין גיודה פיצויים בגובה 40,000 ₪.

המקרה של עלי עדואן

ב-15 באוגוסט 2000, פסק בית-משפט השלום (השופט כרמי מוסק) 81,000 ₪ כפיצויים לעלי עדואן, אשר הותקף בידי חיילי צה"ל בחודש מאי 1988. האירוע התרחש במחנה הפליטים קלנדיה: שישה חיילים עצרו את התובע בנוסעו בסמטה במחנה, והורו לו לקרוא למואזין, על-מנת שיכריז על עוצר. לאחר מכן הורו לו לזרוק רימון אל תוך ביתו של שכנו. הוא סירב, ואז היכו אותו החיילים מכות קשות, ואחד מהם ירה רימון גז מטווח קצר, שפגע בבטנו של עדואן. בעקבות הפגיעה הובהל עדואן לבית-חולים, והוא נושא את צלקותיה עד היום. המדינה טענה בבית-המשפט כי עדואן הוא זה שתקף את החיילים וניסה לחטוף את נשקם, ושהוא נורה בעת שנמלט ממעצר. בית-המשפט דחה גרסה זו והאמין לעדואן, קיבל את תביעתו, ופסק לו, כאמור, 81,000 ₪ והוצאות משפט.

תביעות לבית המשפט שנסתיימו בפשרות

* בדצמבר 1989 פרצו חיילים לביתו של ר"ג בחברון כשאיש לא היה בבית. הם הפכו את תחולת הבית, הטילו צואה בחדר המגורים וגנבו תכשיטים. קרוב משפחה שהגיע למקום התלונן בפני קצין וזה איתר את החיילים, אולם הסתפק בתחקורם במקום ובהנחה למשפחה להגיש תלונה. המשפחה אכן הגישה תלונה, אולם בירורים רבים העלו שהחומר אבד, ככל הנראה, אצל אחת הרשויות. בחודש יוני השנה קיבל ר"ג במסגרת פשרה בתביעה שהגיש המוקד, 25,000 ₪ כפיצוי על נזקיו. (2755)

* א"פ נורה ברגלו בספטמבר 1994 במסגרת פעולה של מסתערבים בכפר-בידו, לאחר שהבחין במה שנראה לו כאישה חוטפת ילדים בני 10 לערך, מראה שהסתבר בדיעבד כפעולה של מסתערבים. מתחקיר שנערך התברר, שהחיילים ארבו למידי אבנים. משלא היה יידוי אבנים, החל אחד החיילים לידות אבנים בעצמו. משהצטרפו ליידוי האבנים אנשים נוספים, עצרו אותם המסתערבים. במהלך האירוע ירה אחד החיילים בא"פ, התקרבו אליו, היכה אותו בראשו והפילו לארץ. הרכב של המסתערבים נסע לעבר א"פ ופגע בו בחזהו. החיילים הכניסו את א"פ (ואת הילדים) לרכב; בתוך הרכב ספג א"פ מכות נוספות. למזלו הטוב, לא נותרה ל-א"פ נכות צמיתה בעקבות האירוע. המוקד הגיש תביעה בשמו לבית המשפט, ובחודש מאי השנה הושגה פשרה לפיה פוצה א"פ בסכום של 20,000 ₪. (6732)

* כ"מ נורה ברגלו בספטמבר 1993 על ידי חיילים, עת צעד מחנותו ברמאללה לביתו, לאחר שהוכרז עוצר בעיר. כ"מ נותר עם נכות צמיתה של 10%, ונדרש למדרסים מיוחדים. בחודש מאי הסכימה המדינה לפצות את כ"מ במסגרת הסדר פשרה בסך של 35,000 ₪. (6932)

* יא"ח הוכה ע"י חיילי צה"ל במאי 1994, בסמוך למחסום ארז ברצועת עזה. החיילים עצרו אותו כשנהג במשאיתו וביקשו את רשיונות הרכב. הרגיז את החיילים שיא"ח מסר את הרשיונות כולם יחד ולא אחד-אחד, ועוד הרגיזה אותם הערתו, שבדיקת רשיונות נעשית בד"כ ע"י המשטרה ולא ע"י הצבא. כתוצאה מכך קיללו החיילים את יא"ח, סטרו לו והיכו אותו בכל חלקי גופו. אחד החיילים הנחית את נשקו על עינו של יא"ח. יא"ח התלונן מיד על האירוע בתחנת המשטרה בארז, ולמרות זאת החיילים לא אותרו. בחודש מאי, בעקבות תביעה שהגיש המוקד, ובמסגרת הסדר פשרה, הודיעה המדינה כי הוחלט לפצות את יא"ח בסכום של 20,000 ₪. (5945)

* אחד מהסדרי הפשרה הבולטים שהגענו אליו במהלך שנת 2000 הוא בעניינו של חאתם עבדאלראזק מעין יברוד. עבדאלראזק נעצר ע"י חיילי צה"ל בחודש מרץ 1996. עם מעצרו ובהיותו כבול, הוא הושכב על הכביש וחיילים בעטו בו בכל חלקי גופו עד לאבדן הכרה. האירוע נחקר ע"י הצבא, ופרקליט פיקוד מרכז סמך את ידיו על עיקר מעשי החיילים: "עם זאת" נמסר לנו ע"י הפרקליטות, "נמצאה חריגה מסוימת ובעטיה הורה הפרקליט על העמדתו לדין משמעתי של הקצין אשר פיקד על הכוח. החריגה האמורה הינה הוראתו לתשעה מחייליו להכות את המתלונן בשעה שזה היה עצור, אזוק, עיניו מכוסות והוא שוכב על הקרקע." בדין המשמעתי נקנס הקצין בסכום של 100 ₪. המוקד הגיש תביעה בשמו של עבדאלראזק. בחודש יוני 2000, למרות שלא הוכח שלעבדאלראזק נגרמה נכות קבועה עקב האירוע, הסכימה המדינה לפצותו (במסגרת הסדר פשרה) בסך של 50,000 ₪.

חופש התנועה

הפגיעה בחופש התנועה היא אחד הכלים המרכזיים של הכיבוש הישראלי. מניעת יציאה לחוץ לארץ היא אחת הסנקציות המרכזיות על מי שמעורב בפעילות פוליטית או צבאית נגד הכיבוש. מאז שנת 1991 מהווה הסגר על השטחים אחד מהאמצעים המרכזיים של ענישה קולקטיבית של האוכלוסייה. הסגר פוגע במיוחד בפרנסתם של פועלים פלסטינים, ויוצר נתק בין מזרח ירושלים לשאר חלקי הגדה, בין צפון הגדה לדרומה ובין שלושה אזורים אלו לבין רצועת עזה. הפגיעה בירושלים, שהיתה בעבר מרכז חברתי, כלכלי, תרבותי ודתי כאחד, היא קשה במיוחד. תושבי הרצועה, מצדם, חשים שהם כלואים בבית-סוהר גדול. לצד הסגר הכללי נוסף בשנת 1996 האמצעי של "סגר פנימי": אין יוצא ואין בא אל תוך הישובים הפלסטיניים. גרסה חדשה של אמצעי זה ננקטת כעת במסגרת דיכוי אינתיפאדת אל-אקצא: שטחי A – המרכזים העירוניים הגדולים בגדה – נתונים תחת מצור צבאי ("כתרי"), וכפרים רבים נצורים גם הם, כשחלק מדרכי הגישה אליהם חסום פיסית בבטונדות שהציב הצבא. ולבסוף, ישנו העוצר המלא, שרבות פלסטינים נתונים בו ימים ושבועות, על מנת לחזק את תחושת הביטחון של המתנחלים.

עוצר בחווארה

ב-5.10.2000, סמוך לאחר פרוץ אינתיפאדת אל-אקצא, הוטל עוצר על הכפר חווארה, הממוקם על כביש רמאללה-שכם. העוצר נמשך למעלה מחודש, 24 שעות ביממה. רק בסופי שבוע, בין השעה 18:30 בערבי שבת לבין השעה 16:00 לפני מוצאי השבת, כשאין תנועת מתנחלים בכביש, הוסר העוצר. העוצר פגע בכל מישורי החיים של תושבי הכפר: ארבעת בתי הספר וגן הילדים הושבתו; שלושת בתי המרקחת שבכפר הושבתו, וגישה למרפאה היתה אפשרית בשבתות בלבד; מסיק הזיתים, מקור פרנסתן של משפחות רבות, הושבת; החנויות נסגרו והאספקה שובשה. לצד כל אלו, היו תושבי הכפר חשופים לפגיעות מצד מתנחלים: שבירת חלונות לאורך הכביש הראשי, הצתה במסגד ועקירה וגדיעה של מאות עצי זית.

בתאריך 8.11.2000 פנה המוקד למפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית בדרישה להסיר את העוצר. "בהנחה שהעוצר על תושבי חווארה נועד להבטיח נסיעה בטוחה על הכביש דרך הכפר לתושבי ההתנחלויות באזור", נכתב בפנייה, "הרי האמצעי מפלה בין אדם לאדם – מבני חווארה נשלל לחלוטין חופש התנועה יומם ולילה לטובת חופש תנועתם של תושבי ההתנחלויות". המוקד הודיע באותו מכתב שאם לא יוסר העוצר נעתור לבג"צ. העתק מהמכתב נשלח לפרקליטות המדינה.

ב-10.11.2000, יומיים לאחר הפנייה, הסיר צה"ל את העוצר מעל חווארה, במסגרת שיקול ש"המפקד הצבאי חוזר ושוקל מעת לעת את הצורך הצבאי בהטלת העוצר אל מול הפגיעה באוכלוסייה".

עוצר בחברון

בסמוך לתחילת אינתיפאדת אל-אקצא, הטיל צה"ל עוצר על חלקי חברון שבשליטה ישראלית (אזור H2). כ-30,000 פלסטינים נדונו למאסר בבתייהם; הלימודים בבתי-הספר הושבתו; עסקים קטנים ובתי-מלאכה נסגרו, וסחורות התקלקלו על המדפים; פועלים לא יכלו לצאת לעבודתם, ופרנסתן של משפחות נגדעה. אמבולנסים, שהורשו לנסוע בעוצר, פינו מקרים רפואיים דחופים, אולם נשים הרות, תינוקות וחולים כרוניים לא יכלו להגיע לבדיקות. אזור התעשייה הושבת גם הוא, על המפעלים שבו, והזיתים שנמסקו בעונה הנוכחית לא נסחטו בבתי-הבד, הממוקמים שם. העוצר נמשך גם משך כל חודש הרמדאן, והשבית את כל המצוות והמנהגים של החודש הקדוש: אנשים לא יכלו לעלות לבתי-הקברות או להשתתף בתפילה בציבור במסגדים; סעודות החג המשפחתיות וביקורי הקרובים, המאפיינים את לילות הרמדאן, לא התקיימו. אנשים נותרו ספונים בבתייהם הצפופים בעיר העתיקה, מעבירים את זמנם בשינה ובצפייה בטלוויזיה, במתח הולך וגובר, ללא פרנסה ובלי לדעת מה ילד יום. הפוגות בעוצר התקיימו פעם עד פעמיים בשבוע בלבד, לשעות ספורות.

משחלף הזמן והתושבים עדיין נותרו תחת עוצר, וחייהם משותקים, פנה המוקד להגנת הפרט למפקד כוחות צה"ל בגדה ולפרקליטות המדינה, בדרישה להסיר את העוצר, לפחות בימי עיד אלפיטר (החג המסיים את תקופת הרמדאן). המוקד טען, בין היתר, שעם התמשכות העוצר, הוא חורג מכל סטנדרט של מידתיות, ושפגיעתו המצטברת עברה כבר את "נקודת השבירה". בתשובה נענינו כי העוצר שב ונשקל מדי פעם, ואין מתחייבים להסירו באופן מתמיד. ביום התשובה, הוסר העוצר, אולם הוא שב והתחדש יומיים לאחר מכן.

ב-25 בדצמבר עתר המוקד לבג"צ, וביקש דיון דחוף בעתירתו: שהעוצר יוסר לפחות לימי עיד אלפיטר, שלא יוטל עוצר בנסיבות של ירי מהאזור הפלסטיני בלבד, ושבעת שיש הפוגה בעוצר לא תימנע תנועת כלי רכב פלסטיניים באזור שבשליטת ישראל. המדינה הגישה לבג"צ תצהיר של מפקד חטיבת חברון, שתיאר תמונה ורודה של המציאות: לפי התצהיר מוטל העוצר לצורך הגנתה של האוכלוסייה, בעת שמתנהלים חילופי אש, וכי העוצר מוסר כל אימת שחלפו 12 שעות מאז חילופי האש; כמחצית תקופת העוצר הוצגה באותו תצהיר כימים בהם הוסר העוצר (לרוב, מדובר בהסרה לשעות ספורות); אין מגבלה על תנועת כלי-רכב בשעה שאין עוצר; וכמובן, שיעשה מאמץ רב להימנע מהטלת עוצר בימי החג. תצהירו של המח"ט לא תאם את המציאות כפי שראו אנשי המוקד בחברון בעיניהם, עת ביקרו במקום, וכפי שדיווחו תושבי חברון למוקד, אולם בית-המשפט דחה את העתירה על בסיס תצהיר זה. המוקד ממשיך לעקוב אחרי המצב בחברון, על-מנת שהעוצר יוגבל לפחות לתיאור שבתצהיר המח"ט. במהלך עיד אל-פיטר לא היה עוצר בחברון. הדבר נכון גם למועד כתיבת דו"ח זה.

יציאה לחו"ל

הסכמי אוסלו קובעים הוראות מדויקות מאוד בדבר מעברם של תושבי השטחים במעברי הגבול שבגשרי הירדן וברפיח. לכאורה, משמעות ההוראות היא נורמליזציה של הסדרי היציאה וביטול המצב הקודם, לפיו הוכרזו השטחים כולם כ"שטח צבאי סגור" שכל יציאה ממנו טעונה אישור של מפקד כוחות צה"ל. הוראות הסכמי אוסלו קובעות כללים ברורים מאוד לגבי רשימה סגורה של מקרים בהם מותרת מניעת יציאתו של תושב – היעדר מסמכי נסיעה, צו איסור יציאה מהארץ במסגרת הליך משפטי, או חשד לפעילות בלתי-חוקית המחייב את מעצרו וחקירתו של החשוד. למרות הוראות אלו, בפועל ממשיך צה"ל לראות בשטחים שטח צבאי סגור, ולנצל את שליטתו במעברי הגבול לשליטה באוכלוסייה. הטענה המשפטית, לפיה בעקבות יישום ההסכמים לתוך החקיקה באזור נתבטל המעמד של השטחים כ"שטח צבאי סגור" במה שנוגע ליציאה לחו"ל, הועלתה אמנם על ידי המוקד בבית המשפט העליון, אולם טענה זו טרם זכתה להכרעה.

בשטח נמשכים ההסדרים הקיימים מזה שנים רבות. תושבים רבים של השטחים מוחזרים מהגשר ללא הסבר בנסותם לצאת לחו"ל. פניות של המוקד מביאות להסדרה של חלק ניכר ממקרי המניעה, אולם ברוב המקרים המענה שמקבל המוקד הוא שהתושב מנוע מלצאת לחו"ל מטעמי ביטחון, בשל היותו פעיל באחת המפלגות האיסלאמיות או ארגוני הסיור. המידע, על בסיס התקבלה ההחלטה למנוע את יציאתו של התושב, נשאר חסוי. לא פעם נראה, שמניעת היציאה נעשית כאמצעי לחץ שנועד להביא את התושב הפלסטיני לשיתוף פעולה עם הרשויות הישראליות, כסנקציה עונשית או ככלי להבהיר לתושב "מי הבוס".

לדעת המוקד, לא פעם רואה השב"כ בבקשה להיתר יציאה הזדמנות להפעיל לחץ על התושב, על מנת לדלות מידע, להשיג שיתוף פעולה או להפגין את התלות של התושב במוצא פיו של רכז השב"כ המקומי. כפועל יוצא מכך, מתנות הרשויות את הטיפול בחלק מבקשות המוקד להיתרי יציאה, במפגש בין המבקש – התושב הפלסטיני – לבין גורמי שב"כ. המוקד מחה על נוהג זה: מדובר בניצול ציני של מצוקתו של אדם הצריך לצאת לחו"ל מטעמים דחופים, ובהפיכת המוקד, ארגון לזכויות אדם, למתווך פגישות של שירות הביטחון. המחאה לא הועילה, והרשויות דבקו בשלהן במעטה של מכבסת מלים: הזימון לשב"כ מתואר עתה כמתן הזדמנות לשימוע, על מנת לאפשר לשב"כ להשלים את האבחון הבטחוני של המבקש במקרים גבוליים. אין המדובר בשימוע כהלכתו, כמובן. מידע וחומר ראיות גלוי בדבר ההאשמות הבטחוניות לא מועבר למבקש מראש, וגם זכות הייצוג ע"י עו"ד לא קיימת. עד כמה מדובר במכבסת מלים מוכיח מקרהו של ר"מ. הוענקה לו הזכות "לשימוע" במשרדי השב"כ בחודש ינואר 2000, והוא בחר שלא לנצל. באוגוסט ביקש המוקד מהרשויות הצבאיות לשקול מחדש את ההחלטה על מניעת יציאתו לחו"ל. המענה היה שהבקשה לא תטופל, משום שר"מ לא התייצב לאותו זימון. עד עתה לא עלה בידי המוקד לקבל מהרשויות החלטה בעניינו של ר"מ: האם ישנו בידיהם מידע מספיק למנוע את יציאתו או שמא הם מתירים אותה.

תופעה אופיינית נוספת היא השיהוי הרב בתשובות לפניות המוקד, בניגוד להסדר בן שנים רבות, שהושג בבג"צ, לפיו משך המענה הרגיל לבקשות לאישור יציאה יהיה עד חודשיים. בעניינו של י"ג מקלקליה נדרשו שנתיים על-מנת לקבל מענה. י"ג הוא מרצה באוניברסיטת אלנג'אח בשכם, וצריך להגיע לירדן על מנת להשתתף בכנסים ובאירועים אקדמיים. בנוסף, יש לו רכוש ונכסים שהוא מנהל בירדן. פניית המוקד בעניינו מחודש מאי 1998 נענתה רק בחודש פברואר 2000, וגם זאת לאחר פניות חוזרות ליועץ המשפטי של מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית עם העתקים למבקר מערכת הביטחון. בתשובה נמסר כי יציאתו של י"ג נמנעת "בשל תמיכתו בארגון החמאס". המוקד מחה על המניעה: לא ייתכן שחופש התנועה ייפגע על רקע תמיכה בארגון, להבדיל מפעילות צבאית. תוך שבועיים שינו הרשויות את גרסתן, וכעת הפך י"ג לתומך – ופעיל – בחמאס.

הנמקות אחרות שנתקבלו במוקד בשנה האחרונה כוללות מניעת יציאתה של אישה בת 49 לביקור אצל אחיה ואחיותיה בירדן ולעלייה לרגל למכה "על רקע זיהויה עם ארגון הג'יהאד האיסלאמי הפלסטיני"; מניעת יציאתה של אישה לבקר את בנה הכלוא במצרים משום ש"בנה פעיל חמאס צבאי, ומטעמים בטחוניים נמנעת יציאתה"; ומניעת יציאתו של תושב חברון לביקור משפחה בירדן משום שהוא "אביו של מבוקש חמאס, עשוי לנצל את יציאתו מהאזור לצרכי פח"ע" (פעילות חבלנית עוינת).

כניסה לעזה

הסכמי אוסלו שבים וקובעים, כי יש לראות בגדה המערבית וברצועת עזה יחידה טריטוריאלית אחת. הכרזה זו היתה בגדר מלים ריקות גם לפני פרוץ אינתיפאדת אל-אקצה, כאשר עוד פעל "המעבר הבטוח": רבים מתושבי שני האזורים לא יכלו גם אז לנוע ביניהם. השימוש במעבר הבטוח הותנה בהחזקה של כרטיס מגנטי והיעדר מניעה בטחונית. הסדר של אוטובוס עם ליווי מיוחד איפשר מעבר לחלק מאלה שהרשויות הישראליות שוללות בדרך כלל את זכותם לחופש תנועה, אך יש כאלו שגם בדרך זו לא נתאפשר מעברם. תושבי מזרח ירושלים גם הם זקוקים להיתר מיוחד לכניסה לרצועת עזה, והמוקד להגנת הפרט מטפל בלא מעט מקרים של מניעת כניסתם לרצועה.

אנשים פונים למוקד כדי לאפשר את כניסתם לרצועת עזה לביקור אחים ואחיות, הורים וקרובי משפחה אחרים; השתתפות בכנסים ובהרצאות; מסחר ועוד – הכול צרכים שהם חלק בלתי נפרד מקיום חיים נורמליים. בין היתר טופלו השנה במוקד חתן שלא ניתן לו להגיע לעזה לחתום על חוזה נישואין עם ארוסתו העזתית (כניסת בני משפחתו אושרה) ובתלמיד תיכון בן 17, שמשפחתו ביקשה לבלות את חג הקרבן עם משפחת אמו של הנער ברצועה. כניסתם של כל בני המשפחה

לרצועה אושרה למעט אותו נער – לגביו נדרשה פנייה ליועץ המשפטי של מפקד כוחות צה"ל ברצועה, על מנת שכניסתו תאושר.

תושבות ירושלים ש"נתקעו" בעזה בעקבות פרוץ האינתיפאדה

מזה זמן מטפל המוקד בעניינין של נשים תושבות מזרח ירושלים הנשואות לתושבי רצועת עזה וחיות שם עם בני-זוגן וילדיהם. שהייתן של הנשים בעזה מתאפשרת באמצעות היתרים הניתנים לתקופות של שלושה חודשים בכל פעם. עם פרוץ האינתיפאדה, נסגרו המשרדים במעבר ארז אשר עסקו במתן ההיתרים והארכת תוקפם, וגם עצם ההגעה למעבר נעשתה מסוכנת בשל אירועי הירי ברצועה, ובמיוחד על הצירים הראשיים. נשים רבות, שלא יכלו להאריך את היתריהן, נותרו בבתיהן ברצועה על-סמך היתרים שתוקפם פג. כשהגיעו לבסוף להאריך את היתריהן, בימים של רגיעה באירועים, הן נשלחו לא פעם לחקירה משטרתית בגין "שהייה בלתי חוקית ברצועה". בעקבות התערבות המוקד ופנייה לפרקליטות המדינה, הושג הסדר על-פיו הוארכו ההיתרים של נשים אלו באופן רטרואקטיבי, והוסכם שבמקרים חריגים ניתן יהיה להאריך עוד את תוקף ההיתרים, גם מבלי שהאישה תצטרך להתייצב עם ילדיה במחסום ארז.

כניסה לעזה בחג עיד אל פיטר

בכל שנה בתקופת עיד אל פיטר, נוהג הצבא לאפשר כניסת משפחות פלסטיניות מהגדה ומירושלים לעזה. השנה, נמסר למוקד, לא תתאפשר כניסה לעזה, בשל הסגר ובשל האירועים. המוקד פנה בנדון לפרקליטות המדינה וליועץ המשפטי של צה"ל בעזה, וביקש לשקול החלטה למנוע כניסה לעזה לרגל החג, וכדי לאפשר התכנסויות משפחתיות שהן מהמנהגים הדתיים והחברתיים של חג זה. במכתב נזכר כי מנהגי דת יש לכבד בהתאם לתקנה 46 לתקנות האג וסעיף 27 לאמנת ג'נבה הרביעית וכי אין המוקד מסוגל לראות סיבה בטחוניית כלשהי לאיסור על ביקורי החג, אלא שעולה חשש שמדובר ב"צעד של ענישה קולקטיבית – בכל העולם חוגגות השבוע משפחות בצוותא את חג המולד, את חג החנוכה ואת חג עיד אלפיטר. מתושבי הרצועה וקרוביהם מחוצה לה מונעים את ההתכנסות המשפחתית".

תגובה ראשונה של צה"ל הגיעה יומיים לאחר פניית המוקד, ביום הראשון של החג, ולפיה "הוחלט שלא לאפשר ביקורי ישראלים ברצועה גם בימים אלה" (הכוונה לפלסטינים תושבי ישראל. אותו סעיף בבקשת המוקד שנגע לכניסה לעזה לפלסטינים מהגדה, לא נענה כלל).

בשעה מאוחרת יותר באותו יום, נתקבל במוקד מכתב נוסף של נציג הצבא, לפיו "הגורמים המוסמכים החליטו כי תאושר כניסתם של ישראלים לאזור, והכל כמובן בכפוף למגבלות בטחוניות...". המוקד שאל מאיזו שעה בדיוק מותרת הכניסה, ונענה כי תשובה בעניין זה תגיע. בצהרי היום השני של החג (מתוך שלושה ימים), נמסר כי לא תותר כלל כניסה לעזה.

זכויות כלואים

איתור מקום מעצרם של כלואים

איתור כלואים המשיך גם השנה להיות אחד השירותים החשובים שמעניק המוקד לאוכלוסייה הפלסטינית בשטחים הכבושים. ישראל ממשיכה שלא להודיע מיוזמתה למשפחות העצורים על ידה, אודות מקום מעצרם, למרות שהחקיקה ופסיקת בג"צ מחייבים אותה לכך. המשפחות נשארות תלויות לעניין זה בפעילות ארגוני זכויות אדם. פעולת האיתור הפכה להיות דבר שבשגרה, ומדי יום עוסקים עובדי המוקד באיתור עצורים ואסירים. בדרך-כלל מוסר הצבא תשובות מדויקות ובמועד סביר. עם זאת, נתקל המוקד במקרים של סחבת, כשל באיתור ואף בזלזול בוטה – כגון כאשר האחראים לאיתור יצאו לטיול או לתרגיל מבלי שישאר אדם מיומן אחד במקום, ובמלים אחרות – לא היה מי שיאתר כלואים. חמורה מזו היא תופעה של העלמת עצורים במתקן הכליאה במגידו. במתקן כליאה זה פועל אגף חקירה של השב"כ, שמתנהלות בו חקירות באמצעות משתפי-פעולה. במספר מקרים בהם "לא הצליח" הצבא לאתר עצירים במשך ימים, הסתבר כי הם הוחזקו כל אותו זמן במתקן החקירות במגידו, בעוד שלמוקד נמסר מידע שקרי, לפיו הם אינם מצויים במתקן זה. תלונה בעניין נשלחה לפרקליט הצבאי הראשי, ובעקבות התלונה נמסר כי נערך תחקיר והופקו לקחים. עם זאת, הפרקליטות מסרה כי לא נמצאו תימוכין לכך שהמידע הועלה מהמוקד במזיד.

לאחר פרוץ האינתיפאדה התרבו מספר הפניות לאיתור ומספר המקרים בהם נאלץ המוקד לפנות לפרקליטות המדינה, לאחר שהצבא לא הצליח לאתר עצורים. מקרה חמור במיוחד הוא זה של ע"ע, תושב חברון, שנפצע קשה כשחומר נפץ שנשא (כנראה) התפוצץ. הצבא מסר למוקד כי ע"ע איננו עצור בידי אף אחד מגורמי הביטחון, לרבות שירות הביטחון הכללי. לאור שמועות לפיהן העצור מצוי בבית-החולים סורוקה בבאר-שבע, ערך המוקד בירור יסודי גם מול בית-החולים, אולם משם נמסר שאין מאושפז שם אדם העונה לתיאור. פנייה לפרקליטות המדינה העלתה שע"ע אכן עצור ומוחזק בסורוקה. השב"כ, שמסר באמצעות הצבא שאינו מחזיק בע"ע, מידע שהתברר כשקר, טרח לעומת זאת להוציא צו איסור מפגש בין ע"ע לבין עו"ד.

עצורים מינהליים

מספר העצורים המינהליים ירד במהלך המחצית הראשונה של השנה אולם שב ונסק במחצית השנייה של השנה, בעקבות כשלון שיחות קמפ דיוויד ופרוץ אינתיפאדת אל אקצה. אם קודם לכן היו במעצר מינהלי רק אנשים שיוחסה להם השתייכות לחמאס ולגיהאד האסלאמי, הרי שבין העצורים החדשים יש חבר בפתח, ומי שמיוחסת לו חברות בחזית העממית. אווירת ההתגייסות ל"מאמץ המלחמתי" בישראל, באה לידי ביטוי גם ביחסם של השופטים הצבאיים, שהקשיחו את יחסם לעצורים המינהליים ואת החלטותיהם לגביהם. צווי המעצר מקבלים אישור ללא ביקורת, וערעורים המוגשים כנגד אותם צווי מעצר - נדחים. נוכחותו של עו"ד היא משמעותית מבחינת הרגשתו של העציר, אך אינה משנה כהוא זה בכל הנוגע להחלטה השיפוטית.

ואלה העצורים המינהליים, נכון לסוף שנת 2000:

- חאדר ג'רדאת, בן 40 מסילת אלחרתייה, עצור מינהלי מ-13.2.1997, דהיינו קרוב לארבע שנים; בעניינו הושג הסכם לשחרור בתנאים מגבילים, אולם על רקע המצב הווארד מעצרו, וצו ההארכה אושר בביקורת שיפוטית.
- חאדר קאדוס, בן 26 מזאווייה, עצור מאוגוסט 1999; גם בעניינו היה הסכם לשחרור בתנאים מגבילים, אולם על רקע המצב הושאר במעצר.
- מחמוד שבאנה.
- מוחמד אבו טביח, בן 20 מג'נין, עצור מחודש אוגוסט 2000.
- מוחמד אבו סיף, בן 36 מרמאללה, עצור מחודש אוקטובר 2000.
- אחמד אפענה, בן 30 מאבו דיס, עצור מחודש אוקטובר 2000.
- מוחמד הלסה, בן 28 מסוואחרה אלשרקיה, עצור מחודש אוקטובר 2000.
- עטא אללה חלביה, בן 30 מאבו דיס, עצור מחודש אוקטובר 2000.
- אוסמה אבו הלאל, בן 25, עצור מחודש אוקטובר 2000.
- אמין אחמרו מחברון, עצור מחודש נובמבר 2000.
- סאג'ד מליטאת, בן 30 מבית פוריק, עצור מחודש דצמבר 2000.
- אחמד שרבאתי, בן 48 מחברון, עצור מחודש דצמבר 2000.
- מחמוד אלדערבה, בן 25 מיתיר, עצור מחודש דצמבר 2000.
- עומר ברגותי מכובר, עצור מחודש דצמבר 2000.

עם תום השנה נודע למוקד על שלושה עצורים נוספים, שנשקלת השמתם במעצר מינהלי.

עורכת הדיון תמר פלג-שריק, מטעם המוקד להגנת הפרט, מייצגת את מרבית העצורים המינהליים בהליכי הביקורת השיפוטית על המעצר המינהלי, המתקיימים בסמוך למועד המעצר, בעיון התקופתי, ובמקרים מתאימים גם בערעור על החלטות השופטים בהליכים אלו.

במחצית הראשונה של השנה, אחרי מאבק ממושך, שוחררו ממעצר מינהלי אימין דראגמה, שסיים ארבע שנות מעצר מינהלי, ועבדאללה אל חטיב, שסיים שתי שנות מעצר מינהלי. נגד שניהם הוצאו עם שחרורם, צווי הגבלה לכפרם למשך שנה אחת. אימין דראגמה שוחרר לאחר החלטת שופט שבה הומלץ, בהנמקה משפטית, לשחררו. עבדאללה אל חטיב שוחרר אחרי שהוגשה עתירה לבג"צ, בה ביקש המוקד לפסול את החלטת השופט בערעור. עבדאללה, אדם חולה, נבדק שלוש פעמים על-ידי רופאים מטעם המוקד, שהגישו חוות-דעת חמורות לעניין מצב בריאותו, אך ללא הועיל. כעת מטפל המוקד בביטול צו ההגבלה הכובל אותו לכפרו, ובכך מונע ממנו קבלת טיפול רפואי. אחרי

ששופטים חזרו ודחו את טיעוני המוקד במסגרת דיונים בפניהם, שוחרר גם צלאח שחאדה מעזה במסגרת משא ומתן שניהלו הרשויות הישראליות עם גורמים ברשות הפלסטינית.

עו"ד תמר פלג מהמוקד ניהלה מערכה לפסילת שופט ערעורים, שהיה משהה את החלטותיו בחודש עד חודשיים וחצי. השופט אינו יושב יותר בערעורים, והחלטות של השופטים ניתנות בתוך זמן סביר.

בנוסף לדיונים, פנתה עו"ד פלג לפרקליטות המדינה בהליכי קדם-בג"צ בשלושה מקרים של שלילת ביקורי משפחה מעצירים מינהליים. בעקבות כך הוחזרו ההיתרים למשפחות. כך הוחזרה, לאחר טיפול ממושך, הערבות שהפקיד עציר שושרר מחקירה, אליה הועבר ממעצר מינהלי.

ועדת שחרורים לכלואי מגידו

עד לאחרונה לא התקיימו בכלא מגידו ועדות שליש (ועדות שבסמכותן להחליט אם לנכות שליש מתקופת המאסר בשל התנהגות טובה), והאסירים שבכלא לא זכו לקיצור מאסרם, למרות שלא היתה מחלוקת שהם זכאים להזדמנות להופיע בפני ועדות אלו. בעקבות טיפול ממושך, שראשיתו בשנת 1995, הוגשה עתירה לבג"צ לקיום ועדות השחרורים בכלא מגידו וכתוצאה מכך נמצאה דרך להקמת הוועדות. נקבעו חמישה מועדים לדיונים בחודשים אוקטובר-דצמבר 2000. לכל מועד נקבעו לשמיעה כ-20 תיקים. כל האסירים, למעט שלושה, היו מיוצגים על-ידי עו"ד תמר פלג מהמוקד להגנת הפרט.

הדיון הראשון ב-3.10.2000 התקיים בסימן האינתיפאדה, הווה אומר: השב"כ והתביעה חזרו בהם, כך אמרו, מהסכמתם לשחרר מספר אסירים. בישיבה זו עוד עלה בידי עו"ד פלג לשכנע את השופט, ש"שינוי נסיבות" כאמור אין בו כדי להשפיע על שיקול דעת הוועדה. מבין 20 המקרים שוחררו שלושה, כולם בניגוד לעמדת הצד שכנגד, וכולם היו קרובים מאוד למועד שחרורם המינהלי. רק אחד מהם זכה לקיצור כליאתו ב-30 יום. מספר מקרים נדחו לדיון במועד הבא. **לתאריך 26.10.2000** נקבעו 35 מקרים, מהם נדונו 29, כולם קרובים בלא יותר משלושה שבועות לתאריך שחרורם המינהלי. 17 שוחררו בניגוד לעמדת התביעה/שב"כ. במועדים מאוחרים יותר נס כזה כבר לא נשנה. **ב-6.11.2000** שוחררו 4 מתוך 28 המקרים שנדונו, וב-**16.11.2000** שוחררו שלושה מתוך 14.

לתאריך 23.11.2000 נקבעו ענייניהם של 16 עצורים, מהם שלושה בחרו שלא להופיע. הוועדה החליטה לשחרר שחרור מוקדם ארבעה, שהתביעה לא התנגדה לשחררם. למשחררים נותרו ימים בודדים עד שבועיים לסיום ריצוי עונשם. עו"ד תמר פלג נלחמה למען ארבעה עצורים נוספים, שסברה כי הם זכאים לשחרור. למשל: אסיר שהיתה לו המלצה מפורטת וחד-משמעית של קצין המודיעין של הכלא; צעיר יליד 1980 שהורשע בשני פרטי אישום: בכך ש"בשנת 1990 [בגיל 10] התגייס לחמאס" וש"במסגרת חברותו שמע שיעורי דת מעמאר עמאתה שהתאבד בפיגוע בחדרה בשנת 1993... חברותו [אין יודעים במה התבטאה] נמשכה עד יום מעצרו". בתאריך 18.12.2000 נדונו 20 תיקים. שלושה אסירים שוחררו בהסכמת הצדדים כולם. אסיר נוסף, פלילי באופן ברור (סחר בנשק ובסמים), שוחרר על אף התנגדות התביעה ודעת מיעוט של נציג מצ"ח.

תלונה על התקפת גז על כלואים במגידו

ב-14.5.2000, לאחר שאסירי כלא מגידו קיימו משמרת הזדהות שקטה עם אסירים פלסטינים המוחזקים בבתי כלא של שירות בתי הסוהר השבותים רעב, הודיעה הנהלת הכלא על ספירה עונשית נוספת. האסירים סירבו, ובתגובה הפציצו החיילים את מכלאות האסירים במגידו במאות פצצות גז מדמיע ורימוני הלם. הרימונים גרמו לשריפה שהעלתה באש חמישה מאוהלי המגורים של האסירים ולשורה של נפגעים מקרובם. הנפגעים לא זכו לטיפול רפואי נאות ובמועד. עו"ד תמר פלג מהמוקד גבתה עדויות מאסירים אודות האירוע והגישה תלונה מפורטת לפרקליט הצבאי הראשי. התובעת הצבאית הראשית, שטיפלה בפנייה, הסתמכה על בירור מול הכלא, וסירבה להורות על פתיחה חקירה ע"י מצ"ח.

ביקורי משפחות בכלא

מאז הפריסה מחדש של צה"ל בשטחים, הועברו האסירים הפלסטינים לבתי כלא בתוך ישראל. ביקורי משפחות בכלא מתאפשרים אך ורק באמצעות הסעות מיוחדות של הצלב-האדום, ובהיתרים מיוחדים לכניסה לישראל, המונפקים ע"י צה"ל. קיימים היתרים משני סוגים: היתרים

תקופתיים, המאפשרים ביקור בכל ההסעות שיתקיימו במשך תקופה של שלושה חודשים, והיתרים חד-יומיים. ההיתרים מוגבלים לבני משפחה מדרגה ראשונה, ולא יותר מחמישה קרובים יכולים להתזיק היתר בו-זמנית. קרובי משפחה רבים אינם יכולים לקבל היתרים משום שהם מנועים מכניסה לישראל מטעמים בטחוניים. המוקד טיפל במקרים רבים של הורים ובנות זוג, אשר לא הורשו לראות את יקיריהם חודשים ארוכים ואף שנים.

באמצע שנת 2000 הצליח המוקד להביא לפריצת דרך מסוימת בתחום זה. בעקבות פנייה לפרקליטות המדינה, בהליך קדם-בג"צ, בשם 12 הורים ונשים המנועים מביקורים אצל קרוביהם הכלואים, הוצאה הנחיה חדשה לפיה יקבלו כל הורה, אישה ואחות של כלוא, אשר היו עד כה מנועים, היתרי ביקור חד-פעמיים בכלא באופן סדיר וללא בדיקה בטחונית בין ביקור לביקור.

נע"ר היא מהנהנות מההסדר החדש. בן-זוגה של נע"ר, תושבת אחד הכפרים בנפת רמאללה, כלוא בכלא הישראלי מאז שנת 1982. הוא שפוט ל-99 שנות מאסר. מאז נובמבר 1997 מנע צה"ל מ-נע"ר לבקר את בעלה בכלא. בסוף חודש מרץ 2000 עמדה נע"ר לעבור ניתוח להסרת שחלות – ניתוח הכרוך בהרדמה מלאה ובסיכונים מסוימים, ואשר מביא לסיום פוריות האישה ולהקדמת תופעות גיל המעבר. הצורך לבקר את בעלה הכלוא, לאחר שנתיים שלא התראו, הפך כעת לדחוף. נחוצה היתה פנייה נרגשת לפרקליטות המדינה על מנת שתתקבל הסכמה "מטעמים הומניים" ו"באופן חד פעמי" לביקור של האישה את בעלה בכלא, ואף זאת בכפוף לכך שהביקור ייערך בנוכחות נציג שירות בתי הסוהר, שיוודא אי העברת חפצים ויהיה דובר ערבית.

ההסדר החדש שנקבע בעקבות הפנייה האמורה לפרקליטות המדינה, איפשר לנע"ר לבקר את בן-זוגה בכלא באופן סדיר, באמצעות רשיונות ביקור חד-יומיים – גם מבלי שתעמוד באותה עת בפני ניתוח הרה השלכות.

אולם, עם פרוץ אינתיפאדת אל-אקצה נמחק ההישג של ההסדר החדש יחד עם הסדרי הביקור כולם. מזה חודשים הופסקו ביקורי המשפחות של תושבי השטחים אצל קרוביהם המוחזקים כאסירים בישראל. המגעים בעניין בין הצלב האדום לבין שלטונות צה"ל, ושורה של פניות של המוקד להגנת הפרט, לא העלו עד כה שום תוצאה.

תושבי עזה בחקירות שב"כ בכלא אשקלון

אחד מסימני האינתיפאדה הוא מעצרים בהיקף גדול ושטיבם שונה. כך התגלגלה עו"ד תמר פלג לייצוג שורה של עצירים עזתיים הנתונים בחקירה בכלא שקמה באשקלון. להלן כמה מהמקרים:

1. נאהד פוג'ו הוא נהג מונית שמצא עצמו מעורב באירוע של "פעולה יזומה" להריגת שני חברי פתח ברצועה ב-22.11.2000. שני אנשי הפתח ושני נוסעים מקריים שהיו במונית, נהרגו. נאהד ניצל ממש בנס, נעצר והועבר לכלא אשקלון. איש לא ידע מה עלה בגורלו. הוא נחקר על-ידי השב"כ, והוכנס לתא של "ציפורים" (משתפי פעולה). ביום 26.11.2000 התבקשה עו"ד פלג על-ידי עובד הנציבות לזכויות האדם בעזה לאתר אותו. היא מצאה אותו בכלא אשקלון, ביקרה אותו למחרת היום, גבתה תצהיר, והכינה בקשה לעיון חוזר במעצרו, אשר הוגשה למחרת בבוקר. לפני שהבקשה הגיעה לידי מזכירות בית המשפט, עוד ביום פגישתה עם העצור, שוחרר נאהד פוג'ו מהכלא.
2. עסאם נירב, כבאי, נעצר באופן אקראי, במעבר מצפון הרצועה לדרומה, על-ידי חיילים שישבו על תלולית חול ליד המחסום וסימנו אותו מבלי לדעת את זהותו. הוא הועבר בו ביום, 28.11.2000, לכלא שקמה ונחקר על-ידי השב"כ. עו"ד פלג נקטה טקטיקה של ביקורים תכופים; ייצגה אותו בהארכת המעצר והגישת בקשה לעיון חוזר במעצרו. הבקשה נדחתה, ועל כך הוגש ערעור. בתאריך 2.1.2001 שוחרר נירב ממעצרו.
3. מוחמד עיסא נעצר בתאריך 28.11.2000, והוצא צו למניעת מפגש בינו לבין עורך-דין. עו"ד פלג ייצגה אותו שלא בנוכחותו בפני שופט המעצרים, ואילו הוא הופיע בנפרד. השופט נאות, לבקשת עו"ד פלג, לשמוע מפיו של העצור אודות אופן חקירתו, וזה סיפר על מכות שהוכה על-ידי חוקרי שב"כ ומשתפי פעולה ועל החזקתו ימים ארוכים ב"שבח" וללא שינה.
4. שריף ערפאת, פועל, עבד בנצרת עלית ללא היתר, נתפס בפברואר 1999 והועמד לדין. נגזר עליו מאסר על-תנאי, והוא הועבר על-ידי המשטרה למחסום סאלם, ליד גינין. לא עזרה טענתו שהוא מעזה. הוא החל לעבוד לפרנסתו במסעדה ברמאללה – כך עד לאינתיפאדה, אז התרוקנה המסעדה ממבקריה. הוא החליט לחזור הביתה, לעזה, נתפס במחסום ארז,

נעצר ונחשד בעבירה של פעילות חבלנית עוינת. המקרה נמסר לעו"ד פלג מהמוקד לאחר הארכת מעצרו. היא הגישה בקשה לעיון חוזר, וזה התקיים בפני רס"ן (מיל.) יהושע רזניק, שקיבל בעיקרון את טענותיה של פלג, והורה שהעצור ישוחרר בתוך יומיים בערבות, אלא אם תוגש בקשה להארכת מעצרו בשל השהייה הבלתי חוקית. במהלך אותם יומיים מסר העצור הודעה, מעצרו הוארך, ותיקו הועבר לידי התביעה להגשת כתב אישום.

5. עמאד ספטאווי מנוע מלפגוש עורך-דין. עו"ד פלג קיבלה את עניינו לידיה לאחר שמעצרו כבר הוארך, והגישה בקשה לעיון חוזר. בדיון אף לא ניתן לה לראות את האיש שייצגה: בעת שהוא הופיע בפני השופט, נדרשה היא לצאת מהמבנה המשמש את בית-המשפט. הבקשה לעיון חוזר נדחתה לגופה.

המקרה של מחמוד אלעדארבה

מחמוד אלעדארבה, וטרינר תושב עראבה (נפת ג'נין), הוא היום עצור מינהלי ומאושפז בבית החולים בלינסון בפתח-תקווה. הוא כבול בידי וברגליו למיטת בית-החולים, נתון לחקירות, וחשוף לאיומים מצד שוטרים וחיילים השומרים עליו. אלעדארבה נפצע במה שנראה לפחות לכאורה כמלכודת שהוטמנה על-ידי צה"ל, ושכוונה, כנראה כלפי סאעד אלחרוף, שנהרג באותו אירוע. אלחרוף קיבל באותו לילה שיחת טלפון מאדם בשם מג'די ק', אשר סיפר לו שנתקע במכוניתו מדרום לשכם, וביקש סיוע. אלחרוף התקשר לאוסמה ברהם (מי ששוחרר לפני למעלה משנה ממעצר מינהלי לאחר שנים של מעצר), וזה ביקש מג'די ק', אלעדארבה, ללוות את אלחרוף בנסיעה. כשהגיעה המכונית לצומת בורקין, נפתחה עליה אש מאסיבית על-ידי חיילים. אלחרוף נהרג ואלעדארבה נפצע. החיילים לא מיהרו לפנותו. אחד מהם הציע לאלעדארבה לברוח – אלעדארבה נשאר שוכב, מבין שזו מלכודת נוספת על-מנת להצדיק ירי שיהרוג אותו. לבסוף, פונה אלעדארבה בלינסון, שם נותח, נכרתה לו כליה, ושם הוא מאושפז עד היום.

בתקופה הראשונה לאשפוזה הוציא הצבא צו איסור על מפגש בין אלעדארבה לבין עורך דין. הארכת מעצרו של אלעדארבה נעשתה חלקה בבית-המשפט הצבאי וחלקה בחדר בית-החולים, כששם נעשתה ההארכת בנוכחות השופטת ואיש שב"כ, וללא נוכחותה של עו"ד פלג. בתקופה הראשונה הנחה השב"כ את בית-החולים שלא למסור כל מידע על מצבו הרפואי של אלעדארבה (למעט לחולה עצמו), ורק התערבותה של עו"ד פלג הובילה לביטול הנחיה זו.

עינויים

הטיפול בנושא העינויים במוקד (בנוסף לטיפול במקרים פרטניים, כגון העצירים בכלא אשקלון), נמשך - עתירת המוקד להגנת הפרט להעמיד לדין פלילי את החוקרים האחראים למותו של עבדאלצאמד חריזאת, בעקבות טלטולו במהלך חקירה במתקן השב"כ במגרש הרוסים בירושלים בשנת 1994, עודנה תלויה ועומדת בפני בג"צ. בחודש דצמבר התקיים דיון בעתירה, ובית-המשפט ביקש מהמדינה הסברים נוספים בדבר ההחלטה שלא להעמיד איש מהחוקרים לדין פלילי, גם לאחר הפסיקה של בג"צ משנת 1999, שפסלה את השימוש בעינויים.

כלא אל-חיאם

בתקופת הדו"ח המשיך המוקד במאבק לשחרור עצורי כלא אל-חיאם בדרום לבנון, בשיתוף פעולה עם עורכי-דין צרפתיים, מיופי כוחן של משפחות העצורים, ועם עורכי דין ישראלים שייצגו את העצורים בפני הרשויות כאן. עתירה נוספת לבג"צ הצטרפה לקודמותיה, ובבית המשפט העליון התקיימו שלושה דיונים. עו"ד תמר פלג מהמוקד יצאה לפאריס, ונפגשה שם עם גורמים ממלכתיים וארגוני זכויות אדם. עורכי הדין מצרפת ביקרו בארץ וערכו מסיבת עיתונאים בבית-אגרון, בחסות הוועדה לשלטון החוק ולזכויות האדם של לשכת עורכי הדין בישראל.

כידוע, ב-22.5.2000, בעקבות נסיגת צה"ל מדרום לבנון, השתלטו אזרחים לבנוניים על הכלא הידוע לשמצה, מסמלי הכיבוש והדיכוי הישראליים בדרום לבנון, ושחררו את כל העצורים שהוחזקו בו.

החזקת אסירים בבידוד

החזקת אסיר בבידוד לאורך זמן מסכנת את בריאותו הנפשית ומהווה סוג של התאכזרות העולה כדי עינויים. בעבר החזיק שירות בתי הסוהר עשרות אסירים בבידוד מוחלט, חלקם הניכר למשך תקופות העולות על שנה (ב-1996) כשלושים הוחזקו בבידוד מעל שנה, מתוכם שבעה אסירים מעל

שבע שנים). כמעט שלא נקבעו תנאים המגבילים את השימוש בבידוד, ולא ניתנה לאסיר הזדמנות להשמיע את דבריו בעניין הפרדתו בתא בודד או לערער נגד ההחלטה. רבים מקרבנות השיטה היו אסירים פלסטינים שהורשעו בעבירות בטחוניות.

בשנת 1995 עתרו המוקד להגנת הפרט ועמותת רופאים לזכויות אדם לבג"צ נגד שיטת הבידוד. בעתירה זו דרשו העותרים להתקין תקנות חדשות, שיבטיחו ביקורת שיפוטית יזומה על הפרדת האסיר, זכות שימוע במהלך הליכי ההפרדה, התניית ההפרדה בביקורת רפואית ופסיכולוגית יזומות תקופתיות וכן תנאי מחייה מינימליים בתאי הפרדה.

עתירה זו הביאה לשינויים מרחיקי לכת במדיניות של שירות בתי הסוהר, הלכה למעשה: ניתנה עדיפות להחזקת אסירים בהפרדה כששניים או יותר שותפים לתא, דבר המבטל למעשה את סיכון הבידוד המוחלט, על אף הפרדתם של אותם אסירים משאר אוכלוסיית בית הסוהר; מספר האסירים המוחזקים בתא נפרד לבדם - דהיינו, בבידוד מוחלט - ירד למקרים בודדים; ובסך הכל מספר האסירים המוחזקים בהפרדה (בין לבד ובין בתא הפרדה עם עוד אסיר) צומצם, כמו גם תקופות החזקה בהפרדה.

ועדה משותפת למשרד לבטחון פנים, נציבות בתי הסוהר ומשרד המשפטים וכן נציג מטעם העותרים, גיבשה חבילה של תיקוני חקיקה - בחוק עצמו, בתקנות על פי החוק ובפקודות נציבות שב"ס. השפעת הצעותיהם של המוקד ושל רל"א בגיבוש החקיקה ניכרת, בין השאר, בהעברת חלק מהתיקונים המהותיים ביותר מהתקנות המוצעות החדשות להצעה לשנות את החוק עצמו. יחד עם זאת, נותרו למוקד ולרל"א הסתייגויות חשובות מהצעת החוק הסופית. בין השאר, הצעת החוק של הוועדה המשותפת הבטיחה ביקורת שיפוטית יזומה רק כעבור שנה מתחילת החזקת האסיר בהפרדה, הרחיבה יתר על המידה את התקופות שבהן מותר להחזיק אסיר בהפרדה ללא שימוע, והגדירה באופן גורף מדי חלק מהעילות המצדיקות החזקת אסיר בהפרדה.

על יסוד הבטחה שהחקיקה תקודם ושהסתייגויות ארגוני זכויות האדם תובאנה בפני ועדת השרים לענייני חקיקה, מחקו העותרים ב-1998 את העתירה. יחד עם זאת, אין ספק שהעתירה היא הסיבה לגיבוש החקיקה החדשה, דבר שציינו נציגי הממשלה בדיונים בכנסת.

עו"ד אליהו אברם ייצג את המוקד ורל"א בדיון בהצעת החוק בפני ועדת הפנים של הכנסת. יו"ר הוועדה, ח"כ דוד אזולאי (ש"ס), אימץ חלק מההסתייגויות שהעלה עו"ד אברם - לרבות קיצור התקופות לביקורת שיפוטית יזומה, במקרה שאסיר מוחזק בהפרדה לבד, לחצי שנה, וכן חובת התייעצות עם "גורמים מקצועיים" בטרם תוארך החזקה בנפרד מעל שבועיים. סוכם בדיון הוועדה שהגדרה מפורשת של דרכי הביקורת הפסיכולוגית והרפואית, המוסדרת באמצעות חובת ההתייעצות עם "הגורמים המקצועיים", תקבענה בתקנות באישור ועדת הפנים.

ועדת הפנים אישרה תיקונים אלה לחוק ביוני 2000, והכנסת קיבלה את התיקונים לחוק באוגוסט 2000, כמעשה החקיקה האחרון לפני פגרת הקיץ. החוק מבטיח זכות שימוע, חובת הנמקה וביקורת שיפוטית, ומגביל את הסמכויות להורות על החזקה בנפרד ועל תקופות החזקה.

כיום מוטל עדיין על המוקד ללוות את הגיבוש הסופי של התיקונים לתקנות ולפקודות שב"ס - תיקונים שאמורים לקבוע את העדפת החזקה של שניים או יותר בהפרדה, על פני הפרדה לבד, להגדיר את התנאים הפיסיים המינימליים להחזקה בתא נפרד, ולהסדיר את הנושא של ביקורת רפואית ופסיכולוגית - סוגייה מורכבת בשל התנגדות הפסיכולוגים לכל תפקיד שיתפרש כמתן אישור רפואי להחזקת אדם בבידוד.

כבוד המת

במהלך שנת 2000 הגיעו לסיומן שתי פרשיות בהן טיפל המוקד, בעניין השבת גופותיהם של חללים פלסטינים לידי משפחותיהם. בחודש מאי הוחזרה גופתו של באסם סובח לידי משפחתו מהכפר מע'יר, נפת רמאללה. בחודש יוני הוחזרה גופתו של סופיאן סביח לידי משפחתו מדהרייה.

עניינו של באסם סובח מטופל במוקד מאז שנת 1993. סובח נהרג לאחר שהסתנן לגדה מירדן בשנת 1984. במשך השנים הגיעו לבני משפחתו שמועות שונות, לפיהן הוא מוחזק בבתי-כלא ישראלים. בעקבות פניות של המוקד להגנת הפרט, הסכים הצבא להשיב את גופתו של סובח לידי משפחתו, אולם סירב להציג אסמכתאות לכך שהגופה המועברת היא אכן הגופה הנכונה. רק עתירה לבג"צ

הובילה את הצבא להסכים לבדיקת DNA. משהוצאה הגופה מהקבר, שהצבא התעקש כי הוא הקבר בו נקבר סובח, נמצא כי היא אינה הגופה אותה מבקשים המשפחה והמוקד.

ועדת חקירה צבאית, שהוקמה בעקבות הטיפול הלקוי של צה"ל בגופות של חללי אויב – כפי שנחשף ע"י המוקד – חקרה, בין היתר, את היעלמות גופתו של באסם סובח. בחודש מרץ הוצאו מקבריהן בבית-הקברות לחללי אויב שליד גשר אדם שתי גופות נוספות. אחת מהן היתה גופתו של באסם סובח. שש-עשרה שנים לאחר שנהרג, קיבלה המשפחה לידיה את הגופה.

עניינו של סופיאן סביח שונה. כאן דווקא נעשתה בדיקת DNA מיד לאחר שסביח נהרג, תוך שהוא מבצע פיגוע התאבדות בירושלים בשנת 1995. מטרת הבדיקה שערך אז הצבא היתה להוכיח את זיקתו לבני משפחתו, כבסיס להריסת בית המשפחה. אלא שישראל לא הסתפקה בענישה הקולקטיבית של המשפחה באמצעות הריסת הבית. בהתאם למדיניות שאימצה, החזיקה ישראל בגופתו של סביח, כך שלבני המשפחה – ובייחוד להורים הקשישים – לא היה קבר לעלות אליו, ולא ציון פיסי למקד סביבו את אבלם. קשה לדעת אם מדובר בעוד כלי ענישה קולקטיבית, בהיגיון "בטחוני" בלתי-מוכח, לפיו הלוויה תעודד מתאבדים פוטנציאליים, או שמא מדובר בניסיון לקחת נקם מגופת המת – שלא תזכה ליותר מלקבורת חמור. על-כל-פנים, בחברה מתוקנת גופתו של אדם מצויה מחוץ לתחום של סכסוך ומלחמה. מרגע שאדם נהרג קיים רק ההכרח ההומניטרי לנהוג בגופה באופן מכובד, לאחר זיהוי וסימון ראויים, ולהעבירה במהירות האפשרית לידי יקיריו של המת.

בשנת 1999 עתר המוקד להגנת הפרט לבג"צ בשם בני משפחת סביח, בבקשה שהגופה תאוטר ותימסר לידי המשפחה. בחודש יוני השנה בחרה המדינה להשיב את הגופה לידי המשפחה, לפני קיומה של התדיינות בבית-המשפט. הגופה הועברה לידי הרשות הפלסטינית בתאריך 28.6.2000 בשעות הלילה, "כדי להקטין את הסיכון להפרות סדר". למחרת, לאחר תפילת הצהריים, נערכה לווייתו של סביח בדהריה, קרוב לחמש שנים לאחר מותו. בלוויה השתתפו אלפי אנשים, אולם החששות להפרת סדר נתבדו.

ועדת החקירה הצבאית, שחקרה את טיפול צה"ל בחללי אויב, חקרה גם את מקרהו של עיסא זוואהרה, אשר נהרג לכאורה בלבנון בחודש פברואר 1990. במסגרת חקירה זו הוצאו ונבדקו שורה של גופות מבית-הקברות לחללי אויב שליד גשר בנות יעקוב. בדיקה גנטית שנערכה במכון לרפואה משפטית באבו-כביר הצביעה על התאמה בין אחת הגופות לבין הפרופיל הגנטי של אמו של זוואהרה. בכך הסתיימה סאגה בת שמונה שנים, במהלכן היה עניין מקום קבורתו של זוואהרה תלוי ועומד בפני בית-המשפט הגבוה לצדק. (תיאור מפורט של הפרשה מצוי בדו"ח המוקד "גופות אסורות"). המדינה סירבה להעביר לידי המוקד את דו"ח ועדת החקירה הצבאית, ואפילו לא את אותם קטעים בדו"ח הנוגעים לטיפול בגופתו של זוואהרה מרגע שנפגע בתקרית ועד למועד בו אותרה הגופה, אי-שם בבית הקברות לחללי אויב, במרחק מה מהשוחה בה היתה אמורה להיות קבורה. בית המשפט העליון נמנע מלהתערב בסירוב המדינה להעביר את הדו"ח לידי המוקד. כעת מטפל המוקד בבקשת המשפחה לקבור את עיסא זוואהרה בתעאמרה שבנפת בית לחם, כפר המוצא של משפחתו.

המוקד להגנת הפרט העביר לוועדת החקירה הצבאית חומר בנוגע לטיפול הלקוי של המערכת הצבאית בחללי אויב, קבורתם ללא סימון נאות ושמירה לקויה על חפצים אישיים המאפשרים את זיהוים. הצבא מסרב למסור לידי המוקד את דו"ח הוועדה, ואיננו יודעים אלו לקחים הופקו – לא ברמה של שינוי נהלים ויישומם ולא ברמה של קביעת אחריות אישית על יחס ההפקרות כלפי גופותיהם של מי שלחמו נגד ישראל ונפלו חלל.

יהיו אשר יהיו מסקנות הוועדה, בינתיים כבר הגיעו לטיפול המוקד מקרים נוספים של פלסטינים נעדרים, שגופותיהם קבורות ככל הנראה בבתי-הקברות הצבאיים. בנוסף, ממשיכה ישראל להחזיק בגופות רבות של פלסטינים שהיו מעורבים בפיגועים בשנים האחרונות, ומסרבת למסורן לקבורה במקומות המגורים של משפחותיהם.

חברי הנהלת המוקד

ד"ר יוסי שוורץ, יו"ר ההנהלה, לשעבר מנהלו הראשון של המוקד
מר דן ביתן, קרן קרב
מר ארתורו אייפר, גזבר המוקד, כלכלן
הגב' רחל וגשל, אחות
מר עלא חטיב, בעבר מנהל המוקד, כיום מנהל מרכז רפואי בטירה
עו"ד תגריד ג'השאן, יועצת משפטית לשדולת הנשים בישראל ולקבוצת נשים למען אסירות פוליטיות
ד"ר עזיז חידר, מרצה באוניברסיטה העברית
הגב' רחל סטרומזה, סטודנטית באוניברסיטה העברית.

צוות המוקד

דליה קרשטיין, מנהלת המוקד
עו"ד אליהו אברם, מנהל המחלקה המשפטית
עו"ד הישאם שבאיטה
עו"ד יוסי וולפסון
עו"ד מיכל פינצ'וק
מייסא חוראני, רכזת קשר עם מתלוננים
מאי מסאלחה, רכזת פניות ציבור
מהא חטיב, רכזת פניות ציבור
תפארת קדמי, רכזת תלונות
עתליה אבשלום, רכזת תלונות
חדווה אייל, רכזת תלונות
עופר כסיף, חוקר וכותב דו"חות
מיקי עפרת, רכזת אדמיניסטרטיבית
מירי לבנברג, מזכירה
סטיבן פרידמן, רכז משאבים
יוסף ברודר, מנהל חשבונות